

Dr. A. Fischerová:

Předslav k dr. K. Müllerově studii „Ženská otázka v klassickém starověku.“

V ženském Obzoru, počínaje tímto číslem, vychází spis svrchu uvedený. Podává na základě důkladných odborných znalostí poutavý a názorný obraz předmětu. Nemíníme se na tomto místě pouštět do podrobné nalysy a kritiky než se čtenářky se spísem seznámily samy, jen stručně vytýkáme rozdělení a hlavní body, k nimž jest připjati pozornost: Práce p. dra. Müllera má dva díly; první jedná o postavení ženy řecké, druhý o ženě římské. — Všimá si především řecké ženy v různých údobích historie, do doby homerské, kdy je poměrně vlivná a v okruhu své činnosti jako manželka, matka, jako paní domu, vážená a mocná; v době rozkvětu řecké moci, charakterisované vládou měst, jež jsou zároveň státy, žena v poměru k období předchozímu, více aristokratickému a svou kulturou spjatému se zemí a venkovem, je právě vlivy městského života zatlačována do pozadí a ve volnosti zkracována autoritou ať mužovou, ať otcovou i tyraníí veřejného mínění. Pojednáváje pak o postavení ženy řecké v době po smrti Alexandra Velikého, za povlovného prolínání řecké kultury prvky orientálními, uvádí autor řadu žen, vynikajících ať v dobrém, ať ve zlém smyslu, jichž osudy jsou většinou spjaty s různými vladařskými dvory této historické fase.

Nesmíme však zapomínati, že při otázce po postavení ženy řecké spadá na váhu rozdíl států a kmenů, jež je obývali. V příkré protívě proti sobě stojí v tomto jako i v jiném ohledu Sparta a Atheny. Ve Spartě žena požívala větší volnosti než v Athenách, za zvyků ovšem podstatně jiných. Výchova dívek se tu valně nelišila od výchovy hochů, gymnastická cvičení tvořila její podstatnou část, jejímž cílem byla fyzická zdatnost. Některým starověkým myslitelům, jako Platonovi a později Plutarchovi, je Sparta ideálem státu — zdravé společnosti, která si zachovala svou nevinnost, naivnost a životní sílu — vrátíme se k tomu ještě později. V Athenách proti tomu žena žila od veřejnosti odloučena, byla od dět-

ství vychovávána pro domácnost a manželství a měla malou poměrně volnost rozhodovati o svém osudu. Byla to smyslnost a různé ohledy právní, především práni míti legitimní dědice, které tvořily podklad řeckého manželství, a byť nebylo vždy bez teplejší citovosti, přece mu chybělo hlubší produševnění. Těžisko činnosti mužovy leželo mimo dům, v politických, eventuelně myšlenkových zájmech, ve vzájemných stycích mužů a v jejich poměru s t. zv. hetérami. Byly to ženy, často byť ne neměnné, odjinud přistěhované, žijící mimo rodinnou autoritu a legitimní pohlavní svazky, bezuzdně vcházejíce ve styky s muži podle své libosti. Nebyly poutány všemi možnými zřetely jako plnoprávné občanky — ale ovšem volnosti neměly, protože byly fyzicky ještě více zotročovány a svobody zbavovány než ony. Či je správněji řečeno: zotročovaly — a svobody zbavovaly — —? Snad přílišný soucit s nimi je spíše sentimentality než co jiného. Rozhodně bych řeckých hetér nenazývala, jak se často děje, „průkopnicemi v boji za práva ženy“, kde běží přece především o osobní svobodu, o vyšší, duchovější a mravnější řád života — ne o lesk, slávu, tak zvanou nezávislost, placenou ztrátou cti a fyzické svobody i nedotčenosti. — Společnost athenská vůči hetérám nebyla přísná, protože často byly krásné a nadané, vzdělané ve všech naukách a uměních své doby a dovedly k sobě připoutati řecké umělce, filosofy i státníky. (Autor uvádí jména a stručné biografie čelných starověkých hetér — obraz antického života by byl bez nich neúplný.) Je sporno, zda Aspasia, choť Perikleova, byla z nich či ne, patřila k nejduchaplnějším ženám své doby a byla přítelkyní Sokratovou a jiných znamenitých mužů. — Toto spojení ducha s neřestí bylo jistě z nejbolestnějších nemocí starého světa. Proto v něm bylo tak málo prohloubení ve vztazích muže a ženy... Je předmětem kontroversy mezi učenci, bylo-li ve starověku cos, co by připomínalo naši ženskou otázku, naše emancipační hnutí. Ovšem, bylo by přehnané mysliti na dnešní feminism s jeho požadavky mnohdy ovšem různorodými a s jeho organisací, ale problém postavení ženy v manželství, v rodině, ve státě se velmi živě pocítoval a diskutoval. V zrcadle literatury se mnoho z těchto spo-

rů a otázek zachytilo, — z ní alespoň můžeme souditi o kulturních a myšlenkových proudech starověkých, a o názoru jednotlivých vynikajících osob. Je ovšem těžší rekonstruovati skutečnost, která tu možná tvoří podklad. — Mezi řeckými tragiky bývá uváděn hlavně Euripides jako básník ženy, který stvořil celou řadu ženských typů ušlechtilé lidských — a přece otázka o jeho celkovém názoru na ženu a ženství bývá v odborné literatuře často diskutována. Někteří ho mají za misogynu, který právě proto byl prý u žen u veliké nenávisti — tak nám věc líčí Aristofanes v komedii „Thesmoforiazuse.“*) Týž básník, nejznámější řecký skladatel veseloher, činí i jinde ženy hrdinkami svých kusů, ukazuje, jak zasahují v otázku míru a války, jak si žádají samostatnosti, rovnoprávnosti, jak zasedají místo mužů na sněmě, spravují státní poklad a chtějí zaváděti společenství žen i společenství majetku (tak v komediích *Lysistratē* a *Ekklesiazusae* [sněm konající]). To vše je ovšem v rukou Aristofanových pramenem neodolatelné komiky. Podobné návrhy však zcela vážně podává Plato, hlavně ve svém Státě. Hájí stejné nadání obou pohlaví a přeje si, aby vzhledem k tomu ženy zastávaly úřady státní a byly povinny i službou vojenskou; měly proto míti stejnou výchovu, duševní i tělesnou. Plato je prodchnut starověkou ideou, že prospěch státu je vše a jednotlivec vyhovuje své úloze jen tehdy, slouží-li celku. V tom je ve shodě s názory své doby. Ale novum je úloha, kterou ve svém obraze ideálního státu uděluje ženám. Aby pak obě pohlaví se mohla úplně věnovati státu, má být odstraněno vše, co ruší jeho jednotu a vede výkonnost členů jiným směrem — totiž rodina a soukromý majetek. A tak Plato žádá společenství statkův i žen. Původně mu taula při jeho ideálu státu na mysli Sparta — zašel však daleko za meze tím, že si představoval zrušení manželství a že ženám — takto alespoň dle jeho soudu osvobozeným — chtěl dáti občanskou rovnoprávnost ve vyšší ještě míře, než ji požívaly Laokónanky.

*) Doslova tento název značí „ženy slavící Thesmoforie“, t. j. obřad na počest Demethry a Persephony, jen ženám vyhrazený. K této slavnosti se děj komedie připíná.

Snad čtenářky při četbě samy zaujmou k otázce určité stanovisko a posoudí, pokud Platonovy sny mohou býti argumentem moderního feminismu — zbývá dodati, že Plato není všude tam, kde mluví o problémech toho druhu, tak extrémní; — ve svých Zákonech na př. stojí mnohem spíše na půdě skutečnosti. Vzhledem k jeho názoru na Spartu je možno podotknouti, že je při nejmenším sporno, pokud by byla spartanská ústava, spartanské zvyky atd. mohly řešiti otázky, vyvěrající z mnohem vyšší a složitější kultury, jak ji měli právě v Athenách. Je tu otázka, pokud t. zv. oprostění je skutečně rozřešení. A vzhledem k problému ženy to platí ještě více než kde jinde.

Proti názorům Platonovým vystoupili někteří jeho vrstevníci, kteří hájili různost obou pohlaví, odkazovali každé do sféry činnosti, přírodou mu vykázané a zdůrazňovali, že muž má ženu v manželství vychovávat i vésti. Tak hlavně Xenofon ve svém spise *Oikonomikos* (hospodář), a i veliký učelec Aristoteles (na některých místech své *Politiky*) podobně vyzdvihuje různost muže i ženy, navrhuje Platonovy komunistické názory a ukazuje na důležitost rodinného života.

Již svrchu bylo řečeno, že skutečného hnutí po osvobození ženy, po skutečné její rovnoprávnosti, v klassické době nebylo, ač v literatuře tento problém hrál velikou roli. Hetéry — zvláště nadanější mezi nimi — usilovaly tu a tam, aby ženám se dostávalo vyššího vzdělání — ale takové projevy nemají vlastně co činiti s požadavkem osvobození ženy. A tak i v době poklassické, za Alexandra Velikého i jeho nástupců i později, zůstává žena řecká až na výminky tu a tam, v téže právní a sociální odvislosti jako dříve. Ale v období tomto je mnoho vynikajících žen, ctnostných i neřestných, a poesie i zvyky této doby naimnoze jich vlivem nabývají čehos jako přízvuku romantiky a galanterie. Setkáváme se s nimi ve školách filosofů i na dvorech různých panovníků, ať už je to úloha vládkyně nebo jiná, jež je se dvory spíná. — Oslňují krásou, duchem — ale mnohdy bezohledností v zločinu a nezkracenou vůlí k moci. Nabývají velikého vlivu ve všech politických záležitostech a hnány jsouce ne-

zkrotnou láskou k požitku, okázalosti a moci, stávají se nebezpečnými nástroji při konečném rozvratu hellenské kultury, její mužné síly, ušlechtilosti a krásy. — —

Příznivější celkem než v Řecku bylo postavení žen v Římě. Příčina toho tkvěla z velké části v hlubším, vážnějším a intenzivně náboženském založení národa římského. Manželství bylo pokládáno za posvátný svazek, hlavně za starších dob republiky, a celé, typicky patriarchální zřízení rodiny římské ženě udělovalo v domácnosti významnou úlohu. Byla účastnicí vlády v domě, nebyla uzavřena v ženské komnatě jako Řekyně, nýbrž brala podíl na hostinách, stýkala se s přáteli svého muže, přijímala návštěvy atd. Náboženství samo zajišťovalo již ženám dost význačné postavení — jednak tím, že účast v některých kultech byla vyhrazena ženám,*) jednak zúšlechťujícím vlivem náboženství na etiku a těsným spojením obou. Uctívání domácího krbu a posvátného ohně, hořícího ve chrámě bohyně Vesty, bylo svěřeno rukám panen Vestalských, vázaných po dobu služby chrámové k celibátu. Kult ten byl z nejdůležitějších pro římský stát a je zajímavý tím, že dosvědčuje, jak vysokou hodnotou byla Římanům rodina a domácnost a jejich nedotčenost, ovšem — zase opakují — hlavně za „dobrých starých časů.“ Postavení Vestalek je zajímavé v ohledu právním nejedním směrem — požívaly různých privilegií.

Pokud ženy římské usilují o větší práva, běží tu o právo ve vlastním smyslu, o určité zákony, kterými hleděly si zajistiti vybavení z příliš tísnivého poručenství mužů a otců, resp. mužských příbuzných a rodiny vůbec; hleděly si vymoci právo svědčiti a vypovídati před soudem, děditi a disponovati zděděným majetkem, rozhodovati o svém sňatku a pod. Tíhnu svou snahou mnohem spíše k právu než k politice a sociálním reformám, o kterých na př. snil Pláto; stojí na půdě dané skutečnosti. Při tom však se v pozdější době republiky a potom ujímá řecká kultura, —

*) Zdá se mi, že p. autor trochu přehlíží v tomto ohledu význam náboženství pro řeckou ženu. Také ona měla svou důležitost v rituále.

a mnoho vzdělaných Římanek kolem sebe dovede shromáždit vybranou, duchaplnou společnost. Vedle ctnostných, ušlechtilých žen se však brzy vynořuje jiný typ. Vzrůstající světovláda římská, příliv bohatství, styk se smyslností Orientu a s barbarstvím působí na některé vrstvy a osobnosti rozkladně — vystupuje do popředí úpadkový typ ženy, na který jsme již dříve ukázali v době dekadence hellenského světa — neřestná žena ve svých různých variantách, intrigantka, lehkomyšlná záletnice, hetéra, úkladná vražednice, zločinná strůjkyně politických převratů — — Agrippina, Messalina a jiné.

Čím byla Sparta athenské hyperkultuře, tím byli za císařské doby Římanům, toužícím po mravním obrození vlasti, staří Germané, které vylíčil historik Tacitus ve své Germanii; nezkažení, stateční, plní mravní opravdovosti. Byl by je rád měl vzorem pro své krajany — a krajanky rovněž. —

Problemem manželství, rovnosti pohlaví, ctnostmi ženy atd. se zabývali na četných místech hlavně Plutarchos a Musonios, řecky píšící. Tak vidíme, že jako v starých Athenách, tak i v Římě se v literatuře ozývá cos, co bychom mohli nazvati ženskou otázkou, kterou cítí muži a ženy jako část lidského životního problému. —

Pan autor také zdůrazňuje na několika místech tento fakt, — vytýkáje, že přes název jeho spisu nesmíme hledati ve starověku přesnou obdobu moderních poměrů, v nichž úsilí ženy po rovnoprávnosti vtisklo celému společenskému životu svůj ráz. — Všecka tvrzení p. autor opírá hojnými doklady a kde v otázce sporné a hojně s různých stanovisek prodiskutované — jak tomu již je v klassické filologii — uvádí svůj názor, zmiňuje se také o názorech jiných, o jejich zastancích a důvodech. Ve feministické literatuře se stále sice vrací některé argumenty z klassického starověku, ale průměrný čtenář nebo čtenářka nemívá příležitosti hlouběji v ně vniknouti. Tomuto nedostatku právě může čeliti práce dra. Müllera, která dovede vzbuditi pro věc zájem a dáti i neodborníkům návod a látku k přemýšlení, kritice a dalším otázkám.